

Nr 1219

Av herr **Hedlund m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 115, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1969/70, m. m.*

(Lika lydande med motion nr 1058 i Första kammaren)

Den ekonomiska utvecklingen i vårt land stöds för närvarande av en markerad uppgång i den internationella konjunkturen med en uppskattad produktionsökning på 5,5 % inom OECD-området under 1968 och en i stort sett oförändrad ökningstakt under innevarande år. Samtidigt expanderar världshandeln starkt och noterar en ökning med 12 % under 1968, vilket är den snabbaste uppgången sedan Korea-kriget.

Det är uppenbart att den svenska utvecklingen i hög grad påverkas av den internationella konjunkturen både direkt via exporten och av de förväntningar som konjunkturuppgången skapar. I den reviderade finansplanen påpekas att den tillväxt i efterfrågan som skedde under fjolåret »i inte oväsentlig utsträckning» var en följd av den inhemska ekonomiska politikens stimulansåtgärder. Samtidigt bör det emellertid observeras att den svenska nationalproduktens tillväxt stannade vid drygt 3 % under fjolåret enligt de senaste beräkningarna, medan Västeuropas produktionsökning troligen ligger ca 50 % högre eller på drygt 4,5 %. Trots osäkerhet i beräkningarna, t. ex. beträffande lagerutvecklingen, är detta en avvikelse i förhållande till den internationella utvecklingen som bör uppmärksammas.

Stimulansåtgärderna i den ekonomiska politiken har naturligtvis spelat en betydelsefull roll för ökningen av efterfrågan. Däremot har den ekonomiska politiken och de åtgärder som syftat till bättre balans på arbetsmarknaden misslyckats med att åstadkomma en hög och jämn sysselsättning över hela landet. Det mest oroande draget i den svenska konjunkturbilden f. n. är de stora och ökande skillnaderna i sysselsättningen mellan södra Sverige och då i synnerhet stortätorterna å ena sidan och de s. k. skogsläna å den andra.

Oenhetligt sysselsättningsläge

Redan i finansplanen konstaterades att konjunkturuppgången knappast påtagligt skulle förbättra sysselsättningen i skogsläna. Det senaste halvåret har bekräftat denna bedömning. I mitten av april fanns således tre

obesatta platser på en registrerad arbetslös i storstadslänen, medan skogslänen hade tre arbetslösa på varje ledig plats. Hittills i år har dessutom arbetslösheten månad för månad varit högre än vid motsvarande tid för ett år sedan i sistnämnda område. Det är naturligtvis en utomordentligt allvarlig utveckling, som kräver omedelbara åtgärder från statsmakternas sida. Samtidigt kan redan nu konstateras tendenser till överhettning på arbetsmarknaden inom storstadsområdena i vissa branscher.

Ett annat negativt inslag i arbetsmarknadsbilden är den ökande andelen arbetslösa bland de äldre. Bland personer över 60 år har arbetslösheten fortsatt att stiga även under innevarande år trots den markerade och snabba uppgången i konjunkturen. Den högre arbetslösheten bland äldre kan till en del förklaras genom tillkomsten av förlängd kassaersättning och omställningsbidrag för denna ålderskategori. Men dessutom har utan tvekan näringslivets snabba strukturomvandling under främst de två senaste åren ökat den s. k. restarbetslösheten. Vid företagsnedläggningar blir ofta ett antal arbetslösa, som det uppstår svårigheter att omplacera t. ex. på grund av handikapp eller ålder. Av dessa anledningar har en markant förskjutning ägt rum i sammansättningen av de arbetslösa mot allt högre åldrar. Av tillgänglig statistik framgår att konjunkturomsvängningen hittills inte förmått att bryta denna negativa utveckling. Från mänsklig och naturligtvis också samhällsekonomisk synpunkt är denna utveckling en allvarlig invändning mot den snabba och svårkontrollerade strukturomvandlingen under de senaste åren. Utvecklingen kräver att de samhällliga åtgärderna effektiviseras och förstärks på detta område.

Det är således utomordentligt viktigt att i den allmänt sett ljusare situationen på arbetsmarknaden särskilt uppmärksamma den allvarliga och ytterligare ökade regionala obalansen på arbetsmarknaden liksom den större andelen äldre arbetslösa. Den snabbt stigande efterfrågan på arbetskraft i övrigt kan annars komma att dölja dessa missförhållanden. Det kan naturligtvis inte accepteras att vissa grupper skjuts åt sidan eller är utlämnade åt en permanent lågkonjunktur av minst lika kännbar karaktär som den också landet i övrigt hade under 1967 och 1968.

Sysselsättningspolitiken

I kompletteringspropositionen betonas att en balanserad utveckling förutsätter en aktiv ekonomisk politik, som underlättar och stöder anpassningen av resurser och efterfrågan till varandra. Eftersom den nu inledda konjunkturuppgången framför allt karaktäriseras av en mycket snabb tillväxt i efterfrågan och produktion, kan åtgärder i åtstramande riktning bli nödvändiga framöver. Enligt den reviderade finansplanen inträffar denna situation, om »inkomsterna utvecklas så att balansen äventyras». Med »finanspolitiska åtgärder» avses sannolikt generellt verkande skärpningar

av skatteuttaget. I nuvarande sysselsättningssituation skulle sådana åtgärder få både omotiverade och olyckliga konsekvenser, eftersom stora sysselsättningssvaga delar av landet knappast har någon känning av konjunkturuppgången. Framför allt i skogslänen präglas den ekonomiska aktiviteten av fortsatt konjunkturdämpning.

I motion till årets riksdag har vi redogjort för vår principiella inställning till generella och selektiva åtgärder syftande till att uppnå den ekonomiska politikens och sysselsättningspolitikens allmänna målsättningar. Vi vände oss där bl. a. emot det förenklade synsättet att det skulle finnas ett ovillkorligt motsatsförhållande mellan generella och selektiva ekonomisk-politiska åtgärder.

I början av 1968 då arbetslösheten var mycket hög i vårt land fann vi det naturligt att föreslå en generellt verkande ekonomisk politik med tidsbegränsad effekt, eftersom situationen då präglades av en *allmän* konjunkturdämpning. Med sådan stimulans skulle man också ha vunnit i effektivitet för de selektiva arbetsmarknads- och lokaliseringpolitiska åtgärderna, eftersom dessa då hade kunnat koncentreras mera till de särskilt hårt arbetslöshetsdrabbade områdena. I dagens uppåtgående men starkt splittrade konjunktur med tendenser till överhettning i stortätorterna och sällsynt höga arbetslöshetsciffror i de norra delarna av landet talar övervägande skäl för selektiva insatser. Generella åtstrammingsåtgärder riskerar däremot att ytterligare förvärra situationen i de sysselsättningssvaga områdena.

I kompletteringspropositionen betonas alltför ensidigt de arbetsmarknadspolitiska åtgärder som syftar till att uppnå en ökad rörlighet för arbetskraften. Ökad geografisk rörlighet betecknas t. o. m. som »mycket angelägen». För att stimulera denna rörlighet ytterligare föreslås att arbetsmarknadsstyrelsen får utbetala vissa hyrestillskott i anslutning till den flyttandes slutliga byte av bostadsort. Förutsättningarna för en ökad rörlighet på arbetsmarknaden bedöms dessutom som bättre än tidigare i och med att tillgången på bostäder ökat i orter med brist på arbetskraft. I syfte att lätta trycket på bostäderna förordas begränsningar och en omfördelning i byggnationen från sommar- till vinterhalvåret. Däremot märks i den reviderade finansplanen mycket litet av de tankegångar som återfinns i årets statsverksproposition under inrikes huvudtiteln, där en dämpning i de nuvarande stortätorternas tillväxt framhölls som önskvärd.

Den regionala obalansen

De kontakter som från centerhåll föreslogs under remissdebatten i februari och som regeringen nu tagit med Industriförbundet bör kunna främja ett samarbete med syfte att åstadkomma bättre regional balans på arbetsmarknaden. Kontakterna med storföretagen bör emellertid snarast följas upp genom en motsvarande inbjudan till de mindre och medelstora före-

tagens organisationer. I kompletteringspropositionen föreslås dessutom att medel ur långa investeringsfonder i den utsträckning som lämpliga projekt framkommer skall få utnyttjas i lokaliseringspolitiskt syfte.

Det framstår som alltmer uppenbart att sysselsättningen i de s. k. skogsläna inte kan tryggas med marginella och starkt begränsade åtgärder och resurser. För hela norra delen av landet — och främst då dess inre delar — ökar riskerna för en landsdelskatastrof, som inte blir möjlig att förhindra, om den nuvarande utvecklingen fortsätter. Den snabbt stigande konjunkturen i södra och mellersta delarna av landet kommer att kräva ytterligare utflyttning från Norrland. Därmed kommer befolknings- och serviceunderlag att ytterligare försvagas och framtidstron att undergrävas. Samtidigt ökar trängseln i framför allt de tre stora tätortsregionerna. Samhällsplaneringen kan inte på ett tillfredsställande sätt tillgodose de berättigade kraven på en bättre miljö. Planläggningen även i mycket stora och genomgripande frågor sker utan tillräcklig information till allmänheten, och utbyggnadens forcering begränsar ytterligare medborgarinflytandet över den egna miljöns utformning. Storstockholm-regionen planeras enbart den för 2,5 miljoner människor år 2000, vilket betyder att regionens nuvarande befolkning kommer att fördubblas under en 30-årsperiod. Samtidigt stiger kraven på utrymme och standard, vilket innebär att investeringsbehoven ökar än snabbare. Den nu påbörjade exploateringen av Järva-fältet utgör endast början på denna väldiga expansion. Det är självklart att bostadsbyggandet måste prioriteras i regioner där bristen på bostäder är så påtaglig som i våra tre största tätorter. Men höga markvärden och byggnadskostnader försvårar för de bostadssökande att skaffa sig en bostad till rimligt pris. Många som saknar arbete på sin tidigare hemort får arbete i storstadsregionerna och måste flytta dit. Därmed permanentas också bostadsköerna i stortätorterna, medan bostäderna i avfolkningsorter är underutnyttjade.

Dämpad storstadsexpansion

Åtgärder i syfte att dämpa expansionen i de tre stora tätortsregionerna måste snarast vidtagas. Positiv stimulans till investeringar i sysselsättningsvaga regioner genom investeringsfonder och lokaliseringspolitiska insatser m. m. har hittills inte lyckats på ett avgörande sätt lätta trycket på stortätorterna. Därför måste dessa medel kompletteras med olika begränsningsåtgärder för de expansiva stortätorterna. En utredning bör snarast tillsättas för att studera olika metoder att begränsa investeringarna i de tre storstadsregionerna i syfte att dämpa koncentrationsutvecklingen och ge dessa områden bättre förutsättningar att på ett tillfredsställande sätt planera för en människovänlig miljö. Olika begränsningsåtgärder tillämpas redan i andra länder och bör kunna ge en viss vägledning.

Investeringsfonder i lokaliseringpolitiskt syfte

De nuvarande investeringsfonderna har främst varit avsedda att användas som ett instrument i konjunkturpolitiken. Under vissa perioder har emellertid investeringsfonderna också fått användas i lokaliseringpolitiskt syfte, t. ex. under tiden 1/1 1963—1/7 1965. Enligt den reviderade finansplanen skall ianspråktagande av medel ur långa investeringsfonder medges, om lämpliga lokaliseringsprojekt framkommer. Det är angeläget att denna möjlighet står öppen i nuläget, och det stämmer f. ö. väl med investeringsfondernas konjunkturpolitiska syfte att medverka i en utjämning av sysselsättningen mellan olika regioner i landet. Det är emellertid ett otillräckligt medel. Därför bör frågan om fonder med lokaliseringpolitiskt syfte snabbutredas och förslag framläggas till höstriktsdagen angående lokaliserings- eller investeringsfonder som ger rätt till skattefri avsättning för alla företag som är beredda att investera inom ett bestämt geografiskt avgränsat lokaliseringsområde, oavsett om företaget i fråga är tidigare etablerat inom området eller ej. Förslaget kan tänkas innebära en anknytning till nuvarande investeringsfonder efter erforderlig anpassning efter det nya syftet eller en ny fondbildning.

I samband med utredningen bör den temporärt uppkommande minskningen i skatteunderlaget för kommunerna beaktas. Fondavsättningsmöjligheter av ovan skisserad typ kan naturligtvis i viss mån också förbättra företagens lönebetalningsförmåga, men det huvudsakliga syftet bör vara att öka investeringsverksamheten och därmed sysselsättningen.

Högräntan

I den svenska penningpolitiken synes man för närvarande beredd att acceptera en genomsnittlig diskontonivå på 5 à 6 %. Bristen på jämvikt i flera länders betalningsbalanser och då och då återkommande spekulationsvågor och valutaoro tenderar att ytterligare höja den internationella räntenivån. För att undvika valutaavtappning använder man räntevapnet i hopp om att komma i ett bättre konkurrensläge på valutamarknaden i förhållande till andra länder. Ofta leder dessa åtgärder endast till mycket kortsiktiga fördelar eller inga alls. Konsekvensen blir i stället en internationell räntespiral, i vilken allt fler länder tvingas följa med. I åtskilliga fall av diskontohöjningar har den internationella valutaoron otvetydigt spelat en större roll än interna förhållanden.

Detta är naturligtvis en olycklig utveckling från många synpunkter. Oron på den internationella valutamarknaden avtar knappast genom dessa åtgärder. Dessutom ökar kapitalkostnaderna i företagen med åtföljande press uppåt på prisnivån. Inte minst betydelsefull är den kostnadsstegring som slår igenom på hyresmarknaden. Mot denna bakgrund är det angeläget att internationella överläggningar kommer till stånd mellan berörda länder

angående ränteproblemet. Regeringen bör därför ta initiativ till sådana överläggningar med andra intresserade länder, t. ex. inom ramen för OECD.

Utöver de i denna motion aktualiserade frågorna vill vi hänvisa till den av centerpartiet och folkpartiet vid riksdagens början väckta motionen angående den *ekonomiska politiken* samt de motioner angående *lokaliserings- och regionalpolitik* som behandlas i annat sammanhang.

Hemställan

Med stöd av vad ovan anförts hemställer vi,

att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 115 måtte

1) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om parlamentarisk utredning och förslag angående åtgärder att dämpa expansionen i landets tre stortätorter i syfte att skapa en förbättrad regional befolkningsbalans i landet som helhet, tillgodose vitala samhällsekonomiska intressen och ge ökade möjligheter till en tillfredsställande miljöplanering i de stora tätorterna,

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om snabbutredning och förslag till höstriksdagen angående inrättande av fonder med lokaliseringpolitiskt syfte för användning inom begränsat geografiskt område enligt vad som anförts i motionen,

3) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att kontaktorgan tillskapas mellan staten och de mindre och medelstora företagens organisationer i syfte att inventera lämpliga lokaliseringsobjekt i enlighet med vad som för närvarande sker tillsammans med de större företagen, samt

4) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att den svenska regeringen tar initiativ till internationella överläggningar angående valutaproblemen och den därav följande ränteutvecklingen i syfte att åstadkomma en sänkt internationell räntenivå.

Stockholm den 20 maj 1969

Gunnar Hedlund (cp) S. G. W. Wahlund (cp) Sven Vigelsbo (cp)

Johannes Antonsson (cp) Nils G. Hansson (cp) Thorbjörn Fälldin (cp)
i Skegrie

Lars Eliasson (cp)
i Sundborn

John Eriksson (cp)
i Bäckmora